

Раніше ніж їх повісять

У Міддерланді настали темні часи. Триває війна між Союзом і королем-самозванцем Бетодом. Інквізитор Ґлокта отримує наказ за будь-яку ціну зберегти місто Дагоску та відтермінувати падіння анклаву. Але це майже неможливо.

Перший з-поміж магів Баяз разом з воїном Лоґеном Дев'ятипалим вирушає на край світу. Ця подорож — самогубство. Адже Баяз хоче знайти сховану там магичну зброю, що здатна зупинити будь-кого.

Світ опиняється на межі. І не вгадати, у який бік хитнеться маятник долі. Тоді, коли здавалося, що вже достеменно відомо, хто ворог, фортуна вдається до злої гри. І з'являються ті, на кого не чекав ніхто, — пожирачі, моторошні творіння похмурого пророка Калула...

РАНИШЕ
НІЖ ЇХ
ПОВІСЯТЬ

18+

Джо Абєркромбі

Joe Abercrombie
**BEFORE
THEY ARE
HANGED**

A NOVEL

Джо Аберкромбі
РАНИШЕ
НІЖ ЇХ
ПОВІСЯТЬ

РОМАН

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2019

ISBN 978-617-12-7360-3 (epub)

Жодну з частин даного видання не можна копіювати або відтворювати
в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва

First published by Gollancz, London

Перекладено за виданням: Abercrombie J. Before They Are Hanged : A
Novel / Joe Abercrombie. — London : Gollancz, 2007. — 639 p.

Переклад з англійської Марії Пухлій

Обережно! Ненормативна лексика!

Дизайнер обкладинки Іван Дубровський

Електронна версія створена за виданням:

Аберкромбі Д.

A14 Раніше ніж їх повісять : роман / Джо Аберкромбі ; пер. з англ. М.
Пухлій. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»,
2019. — 608 с.

ISBN 978-617-12-6879-1

ISBN 978-0-575-09109-2 (англ.)

У Міддерланді настали темні часи. Триває війна між Союзом і королем-самозванцем Бетодом. Інквізитор Ґлокта отримує наказ за будь-яку ціну зберегти місто Дагоску та відтермінувати падіння анклаву. Але це майже неможливо.

Перший з-поміж магів Баяз разом з воїном Лоґеном Дев'ятипалим вирушає на край світу. Ця подорож — самогубство. Адже Баяз хоче знайти сховану там магічну зброю, що здатна зупинити будь-кого.

Світ опиняється на межі. І не вгадати, у який бік хитнеться маятник долі. Тоді, коли здавалося, що вже достеменно відомо, хто ворог, фортуна вдається до злої гри. І з'являються ті, на кого не чекав ніхто, — пожирачі, моторошні творіння похмурого пророка Калула...

УДК 821.111

© Joe Abercrombie, 2007

© Depositphotos.com / littleny, Merlas, обкладинка, 2019

© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2019

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2019

Чотирьом читачам.
Ви знаєте, хто ви

Частина I

Ворогів слід прощати, але не раніше ніж їх повісять.
Гайнріх Гайне

ВЕЛИКИЙ ЗРІВНЮВАЧ

Клятий туман. Лізе в очі так, що далі, як на кілька кроків, нічого не видно. Лізе у вуха так, що нічого не чути, а якщо й чути, то незрозуміло звідки. Лізе в ніс так, що годі занюхати щось, окрім мокроти й вологи. Клятий туман. Він — прокляття для розвідника.

Кілька днів тому вони покинули Північ й опинилися в Англії, перетнувши Вайтфлоу, і Шукач увесь цей час нервував. Розвідував чужу землю посеред війни, до якої їм насправді нема ніякого діла. Усі хлопці бісилися. Ніхто з них, окрім Тридуби, жодного разу не покидав Півночі. Ну, може, хіба що Мовчун. Він не розказував, де бував.

Вони проминули кілька згорілих ферм і одне безлюдне село. З будівлями, як у Союзі, великими та квадратними. Бачили кінські й людські сліди. Купу слідів, але самих людей — ніколи. Утім, Шукач знав, що Бетод недалеко, бо його військо розійшлося по місцевості в пошуках містечок, які можна спалити, харчів, які можна поцупити, та людей, яких можна вбивати. Шукаючи, де б його побешкетувати. У нього точно повсюди розвідники. Якщо він зламає Шукача чи когось із інших, вони возз'єднаються з землею, і до того ж не швидко. Кривавий хрест, голови на палях і все в такому дусі — Шукач не сумнівався.

Якщо їх зламає хтось із Союзу, то їм, скоріш за все, теж гаплик. Це ж, як-не-як, війна, а на війні люди метикують не надто добре. Шукач аж ніяк не очікував, що союзники марнуватимуть час, розрізняючи доброзичливих і недоброзичливих північан. Життя сповнене небезпек, ніде правди діти. Від цього кожен може занервуватися, а він любив понервуватися й за найкращих часів.

Тому легко зрозуміти, як ця туманна ніч могла, так би мовити, насипати йому солі на рану.

Наповзавшись у мороці, він захотів пити і тому пробрався крізь брудні кущі туди, звідки до нього долинали дзюркотіння річки. Укляк край води. Там було слизько через гниль і опале листя, та Шукач гадав, що трохи багнюки погоди не зробить: він уже й так забрьохався настільки, що далі нікуди. Він зачерпнув води в долоні й випив. За деревами злегка дув вітер, який то наближав туман, то відсував його. Тоді Шукач його й побачив.

Він лежав долілиць, ногами в річці, тулубом на березі. Вони повитріщались один на одного — обидва щиро вражені та здивовані. Зі спини в нього стирчав довгий дрючок. Зламаний спис. Тоді до Шукача й дійшло, що він мертвий.

Виплюнувши воду, Шукач підповз ближче, сторожко роззирнувшись навсібіч: а ну ж як хтось чекає, коли йому можна буде всадити клинок у спину? Труп належав чоловікові років двадцяти п'яти. Жовте волосся, бура кров на сірих губах. Він був одягнений у роздуту від вологи стебновану куртку — з тих, які можна одягати під кольчугу. Отже, боєць. Може, відстав від своїх, загубив свій загін і був підстрелений. Із Союзу, це вже точно, але на вигляд не так уже й відрізняється від Шукача чи когось іще, бо вже вмер. Усі трупи дуже схожі один на одного.

— Великий Зрівнювач, — прошепотів сам собі Шукач, бо на нього найшла задума. Так його звать горяни. Тобто смерть. Вона завжди зрівнює несхожих. Іменитих і нікчем, південців і північан. Вона рано чи пізно ловить усіх і з усіма поводитьься однаково.

Схоже, цей помер щонайбільше дні зо два тому. Отже, той, хто його вбив, міг іще бути поблизу, і це стривожило Шукача. Тепер туман здавався повним звуків. Може, його якраз за межами поля зору чекає сотня карлів. А може, то просто річка плюскає об береги. Шукач облишив труп — хай лежить — і, чкурнувши в дерева, забігав між стовбурами, що стирчали з сірості.

Він мало не перечепився об ще одне тіло, що було наполовину сховане в купі листя й лежало на спині, розкинувши руки. Проминув одне тіло, що стояло на колінах із парою стріл у боці: мордяка в грязюці, а дупа стирчить у повітрі. У смерті немає гідності, і з цим не посперечаєшся. Шукач став поспішати: надто вже йому хотілося повернутися до інших, розповісти про побачене. Надто сильно хотілося звалити від отих трупів.

Він, звісно, бачив їх удосталь і навіть більше, але завжди почувався біля них незатишно. Перетворити людину на труп легко. Він знав тисячу способів це зробити. Але якщо це зробити, то вороття вже немає. Ось є людина — з купою надій, думок і мрій. Людина з друзями, родиною, рідними місцями. А тоді раз — і вона возз'єдналася з землею. Шукач аж почав згадувати всі сутички, у яких побував, усі

битви та бої, у яких брав участь. Подумав: йому ж повезло, що він ще дихає. Страшно повезло. Вирішив, що везтиме йому, може, й недовго.

Тепер він уже мало не біг. Необачно. Вештався в тумані, як зелений хлопчисько. Не вичікує, не нюхає повітря, не прислуховується. Такий Іменитий, як він, розвідник, котрий обійшов усю Північ, мав би бути мудріший, але неможливо весь час бути насторожі. Він геть цього не очікував.

Щось ударило його в бік — добряче, він аж беркицьнувся долілиць. Він сьак-так підвівся, але його збили копняком. Шукач став пручатись, але той невідомий падлюка був страшенно сильний. Він незчувся, як опинився горілиць у багнюці, а звинуватити в цьому міг тільки самого себе. Себе, та ще трупів, та ще туман. Якась рука обхопила його шию й почала стискати йому трахею.

— Грх, — прохрипів він, мляво смикаючи руку й думаючи, що настала його остання мить. Думаючи, що всі його надії обернулися на землю. Нарешті по нього прийшов Великий Зрівнювач...

А тоді пальці перестали тиснути.

— Шукачу, — промовив хтось йому на вухо, — це ти?

— Грх.

Рука відпустила його горло, і він судомно вдихнув. Відчув, як його підіймають за плащ.

— От лайно, Шукачу! Я тебе мало не порішив!

Тепер він добре впізнавав цей голос. Чорний Доу, падлюка такий. Почасти Шукач сердився, що його мало не задушили до смерті, а почасти — радів як дурний, що лишився живим. Він чув, як Доу з нього сміється. Сміється жорстким сміхом, схожим на вороняче крякання.

— Усе гаразд?

— Мене зустрічали й тепліше, — прохрипів Шукач, досі силкуючись впустити в себе повітря.

— Вважай, що тобі повезло: я міг би зустріти тебе й холодніше. Набагато холодніше. Прийняв тебе за розвідника Бетода. Думав, ти отам далі, в долині.

— Як бачиш, — прошепотів він, — ні. А де інші?

— На пагорбі, над цим їбучим туманом. Роззираються.

Шукач кивнув у той бік, звідки прийшов.

— Там трупаки. Достобіса.

— Достобіса, так? — перепитав Доу, наче не вважав, що Шукач знає, який вигляд має купа трупів. — Ха!

— Так, принаймні чимало. Гадаю, мертві союзники. Тут, здається, був бій.

Чорний Доу знову розсміявся.

— Бій? Думаєш?

Що він мав на увазі, Шукач точно не зрозумів.

— Блядь, — сказав він.

Вони стояли на пагорбі, усі п'ятеро. Туман уже розсіявся, та Шукач про це мало не шкодував. Тепер він добре бачив, про що казав Доу. По всій долині було повно мерців. Вони лежали високо на схилах, були затиснуті між брилами, порозтягувались серед дреку. Вони були розсіяні по траві на дні долини, наче цвяхи, що висипалися з мішка, виднілися спотворені та зламані на брунатній ґрунтовій дорозі. Багацько їх було біля річки: вони лежали на берегах купами. Із останніх клаптів туману стирчали руки, ноги й поламане спорядження. Вони були повсюди. Обтикані стрілами, заколоті мечами, порубані сокирами. Крякали ворони, перескакуючи від однієї трапези до іншої. Для ворон день вийшов добрим. Шукач уже давно не бачив справжнього поля бою, і воно навіяло йому певні неприємні спогади. Страх які неприємні.

— Блядь, — промовив він знову. Більш нічого на думку не спадало.

— Союзники, мабуть, ішли цією дорогою. — Тридуба сильно скупився. — Мабуть, поспішали. Намагалися заскочити Бетода зненацька.

— Розвідку вони, очевидно, вели не надто обережно, — прогуркотів Тул Дуру. — Схоже, то Бетод їх заскочив.

— Може, тут був туман, — припустив Шукач, — як сьогодні.

Тридуба знизав плечима.

— Може, й так. Така вже зараз пора. Хай там як, вони йшли по дорозі колоною, стомлені після довгого переходу. Бетод напав на них звідси та звідтіля, із хребта. Почав зі стріл, щоб їх розпорошити, тоді зійшли згори готові до всього карли, здіймаючи гвалт. Союзники, мабуть, зламалися швидко.

— Дуже швидко, — сказав Доу.

— А далі була різанина. Вони розсіялися по дорозі. Були притиснуті до води. Тікати тут особливо нікуди. Хтось намагався зняти обладунок, хтось намагався переплисти річку в обладунку. Вони збивалися до купи й лізли один на одного, а довкола повсюди падали стріли. Дехто, може, добрався аж до отих лісів унизу, але, знаючи Бетода, можна сказати, що він сховав там кількох вершників, готових облизати тарілку.

— Блядь, — промовив Шукач, якому стало доволі зле. Він і сам якось був серед переможених у розгромному бою, і цей його спогад був аж ніяк не з радісних.

— Все чисто, як у доброму шитві, — сказав Тридуба. — Бетодові, цьому падлюці, слід віддати належне. Він знає свою роботу як ніхто.

— То це й усе, отамане? — запитав Шукач. — Бетод уже виграв?

Тридуба поволі заперечно хитнув головою.

— Там багацько південців. Достобіса. Більшість із них живе за морем. Кажуть, там їх стільки, що й не порахуєш. Більше людей, ніж дерев на Півночі. Може, вони й не одразу сюди дістануться, та вони ще надійдуть. Це лише початок.

Шукач поглянув на мокру долину, на всіх мертвяків, що зіщулились, витягнулись і скрутились на землі, ставши простим харчем для ворон.

— Не найкращий початок для них.

Доу скрутив язика і якомога гучніше плюнув.

— Зігнали їх до купи й перерізали, як овець! Хочеш так умерти, Тридубо? Га? Хочеш із отакими злигатись? Йобані союзники! Вони ні хріна не знають про війну!

Тридуба кивнув.

— Тоді, мабуть, доведеться нам їх повчити.

Довкола воріт була велика тиснява. Були жінки, кощаві та явно голодні. Були діти, обірвані та брудні. Були чоловіки, старі й молоді, зігнуті під важкими клунками чи зі спорядженням у руках. Дехто мав мулів чи штовхав візки, навантажені всіляким непотребом. Дерев'яними стільцями, олов'яними казанками, землеробським реманентом. Багато хто не мав нічого, крім лиха. Шукачеві здавалося, що його якраз вистачало на всіх.

Вони засмічували дорогу своїми тілами та своїм мотлохом. Засмічували повітря своїми благаннями та своїми погрозами. Шукач відчував у носі густий, як суп, запах страху. Усі тікали від Бетода.

Вони незлецьки штурхали одне одного: дехто пхався всередину, дехто пхався назовні, то тут, то там хтось падав у багнюку, і всі жадали тих воріт, як матеріної цицьки. Але загалом вони нікуди не просувалися. Шукач бачив, як над їхніми головами виблискували наконечники списів, чув, як кричали суворі голоси. Попереду були солдати, що не пускали до міста нікого.

Шукач нахилився до Тридуби й шепнув:

— Схоже, їм і свої не треба. Гадаєш, ми будемо їм потрібні, отамане?

— Ми їм потрібні, це вже точно. Ми поговоримо з ними, а тоді подивимось — чи в тебе є якась краща думка?

— Піти додому й не встрявати в це діло? — пробурмотів собі під носа Шукач, та все ж пішов у натовп за Тридубою.

Коли вони рушили вперед, на них повітріщалися всі південці. Серед них була маленька дівчинка, що проводжала Шукача поглядом великих уважних очей, притискаючи до себе якусь стару ганчірку. Шукач спробував усміхнутись, але він уже давно не знався ні з ким і ні з чим, окрім безжальних людей і безжального металу, і ця усмішка просто не могла вийти дуже приємною. Дівчинка зарепетувала й утекла, і вона була не єдиною, хто злякався. Юрба розступилася, насторожившись і замовкнувши з наближенням Шукача та Тридуби, хоч вони й лишили зброю позаду, в інших.

Вони спокійно пройшли до воріт — тільки раз у раз штовхали когонебудь, просто щоб посунувся. Тепер Шукач бачив під воротами душ із дванадцять солдатів, кожен із яких нічим не відрізнявся від сусіда. До цього він рідко коли бачив такі важкі обладунки, як у них — із великих пластин з голови до п'ят, начищених до сліпучого блиску. Обличчя в них були закриті шоломами, а стояли вони нерухомо, як металеві стовпи. Він замислився, як можна за потреби битися з таким солдатом. Він не думав, що тут може заподіяти велику шкоду стріла чи навіть меч — хіба що їм поталанить і вони натраплять на суглоб.

— Тут треба кайло абощо.

— Що? — процідив Тридуба.

— Нічого.

Було очевидно, що в Союзі якісь дивні уявлення про ведення бою. Якби у війнах перемагали ті, хто більше блистить, подумалося Шукачеві, вони б уже задали Бетодові доброго прочухана. Шкода тільки, що це не так.

Їхній отаман сидів поміж ними за невеличким столиком, на якому лежали якісь папірці, і був найчуднішим серед присутніх. Він був одягнений у якусь яскраво-червону куртку. «Дивний вибір матерії для одягу ватажка», — подумав Шукач. Його було б неважко застрелити з лука. Він був збіса молодий для цієї роботи. Борода в нього ще тільки почала рости — втім, він усе одно явно дуже гордився собою.

Із ним сперечався якийсь здоровань у брудному плащі. Шукач напружився і прислухався до них, намагаючись хоч трохи розібрати слова союзників.

— У мене тут п'ятеро дітей, — говорив фермер, — а годувати їх нічим. Як думаєте, що мені робити?

Поперед нього вліз стариган:

— Я — особистий друг лорд-губернатора, я вимагаю, щоб ви пустили мене до...

Хлопчисько не дав договорити жодному з них.

— Мені начхати, хто ваші друзі, і мені начхати, скільки у вас дітей — хай хоч і сто! Місто Остенгорм заповнене. Лорд-маршал Бурр постановив, що щодня слід пускати всього по двісті біженців, і ми вже досягли цього ліміту на сьогоднішній ранок. Пропоную вам обом повернутися завтра. Рано-вранці.

Двоє чоловіків застигли на місці.

— Вашого ліміту? — прогарчав фермер.

— Але ж лорд-губернатор...

— Біс вас забирай! — заволав хлопчисько, істерично гупнувши кулаком по столу. — Ви тільки натисніть на мене ще! Я вас пуцу, аякже! Накажу затягнути вас усередину й повісити як зрадників!

Цього тим двом вистачило: вони хутко відступилися. Шукачеві почало здаватися, що йому слід вчинити так само, але до столу вже прямував Тридуба. Хлопчисько насупився так, наче від них смерділо гірше, як від свіжих кавалків лайна. Шукач не переймався б цим так сильно, якби не помився з цієї нагоди. Він уже кілька місяців не був таким чистим.

— Якого хріна ви хочете? Шпигунів і жебраків нам не треба!

— Добре, — чітко й терпляче промовив Тридуба. — Ми не шпигуни й не жебраки. Мене звати Руд Тридуба. Це — Шукач. Ми прийшли поговорити з тим, хто тут за старшого. Прийшли запропонувати свої послуги вашому королю.

— Запропонувати свої послуги? — Хлопчисько всміхнувся. Аж ніяк не привітно. — Шукач, кажете? Яке цікаве ім'я! Навіть не уявляю, як він його дістав.

Він стиха реготнув із цього дотепу, і Шукач почув, як захихотіли інші. Правдиві гівнюки, вирішив він, що поховались у своїй розцяцькованій одежі та блискучих обладунках. Правдиві гівнюки, але, сказавши їм це, вони нічого не доб'ються. Добре, що вони лишили Доу позаду. Він, певно, уже випустив би цьому дурневі кишки й погубив би їх усіх.

Хлопчисько нахилився вперед і заговорив — дуже повільно, як до дітей.

— Північан не пускають до міста без особливого дозволу.

Схоже, те, що Бетод перейшов їхні кордони, вирізає їхні війська й воює на їхніх землях — недостатньо особлива підстава. Тридуба лупав скалу далі, але Шукачеві здавалося, що ця скала надто вже тверда.

— Ми просимо небагато. Лише харчів і місця для нічлігу. Нас п'ятеро, і всі Імениті, бувалі.

— Його Величність більш ніж добре забезпечений солдатами. А от мулів нам трохи бракує. Може, ви були б не проти поносити нам запаси?

Тридуба славився терплячістю, але вона мала свої межі, і Шукачеві здавалося, що до них уже страшенно близько. Цей малий засранець гадки не мав, на що наривається. З Рудом Тридубою жартувати було не варто. Там, звідки вони прийшли, його ім'я було знаменитим. Це ім'я вселяло в людей страх або відвагу — залежно від того, на якому боці вони були. Його терпіння, ясна річ, мало свої межі, але до них вони ще не дійшли. На щастя для всіх присутніх.

— Мулів, так? — загарчав Тридуба. — Мули можуть хвицатись. Пильнуй, щоб котрийсь із них не відтяв тобі голову копняком, хлопче.

Тут він розвернувся й побрів дорогою туди, звідки вони прийшли. Перелякані люди квапливо розступалися перед ним, а тоді сходилися

назад у нього за спиною; всі вони одночасно кричали та благали солдатів пояснити, чому це їх треба впускати, поки інші лишаються на холоді.

— Не зовсім той прийом, на який ми сподівалися, — пробурчав Шукач. Тридуба не сказав нічого — він просто крокував попереду, опустивши голову. — Що тепер, отамане?

Його друзяка похмуро озирнувся через плече.

— Ти мене знаєш. Думаєш, мене влаштовує ця срана відповідь?

Шукачеві чомусь здавалося, що ні.

НАЙКРАЩЕ ВИСНУВАНІ ПЛАНИ

У приймальні лорд-губернатора Енглії було холодно. Вона мала високі стіни з голої холодної штукатурки, простору підлогу з холодних кам'яних плит і великий камін, у якому не було нічого, крім холодного попелу. Єдиною її оздобою був великий гобелен, що висів в одному кінці приміщення, з вишитим золотим сонцем Союзу та схрещеними молотами Енглії посередині.

Лорд-губернатор Мід розвалився в жорсткому кріслі перед величезним порожнім столом, ні на що конкретно не дивлячись. Його права рука кволо тримала за ніжку келих вина. Обличчя в нього було бліде й виснажене, службовий одяг — пом'ятий і брудний, а рідке сиве волосся скуйовджене. Майор Вест, який народився й виріс в Енглії, часто чув, як Міда називали сильним лідером, видатною особистістю, невтомним оборонцем провінції та її людей. Тепер він був схожий на оболонку від людини, розчавлену вагою великого ланцюга, що вказував на його посаду, — порожню й холодну, як його величезний камін.

Температура у приміщенні була дуже низька, та атмосфера в ньому була ще холодніша. Лорд-маршал Бурр стояв посередині, широко розставивши ноги й до болю міцно зчепивши руки за спиною. Майор Вест, нерухомий, як колода, стояв біля його плеча, понуривши голову та шкодуючи, що зняв плащ. Тут, мабуть, було ще холодніше, ніж надворі, а погода стояла жахлива навіть як на осінь.

— Ви будете вино, лорд-маршале? — промимрив Мід, навіть не підвівши очей. Його голос у великому приміщенні звучав кволо і пронизливо тонко. Вестові здавалося, що ще трохи — і він побачить, як старий видихає пару.

— Ні, ваша милосте, не буду.

Бурр супився. Останній місяць чи два він, на думку Веста, супився без упину. Його обличчя, здавалося, не могло мати якогось іншого виразу. Він супився з надією, супився від вдоволення, супився від подиву. Зараз він супився від надзвичайно сильного гніву. Вест нервово переступив із однієї закоцюблої ноги на другу, намагаючись запуснути потік крові та шкодуючи, що він тут опинився.

— А ви, майоре Вест? — прошепотів лорд-губернатор. — Будете вино?

Вест відкрив рота, щоб відмовитись, але Бурр його випередив.

— Що таке? — прогарчав він. Його суворі слова відбилися від холодних стін і прокотилися луною під холодною стелею.

— Що таке?

Лорд-губернатор стріпонувся й неквапом перевів погляд запалих очей на Бурра так, ніби вперше його бачив.

— Я втратив синів.

Він підхопив свій келих, попри дрож у руці, і вихилив його до останку.

Вест побачив, як маршал Бурр іще міцніше зчепив руки за спиною.

— Співчуваю вашій утраті, ваша милосте, але я мав на увазі ситуацію в ширшому розумінні. Я кажу про Чорний Колодязь.

Мід якось здригнувся від самої лише згадки про це місце.

— Там був бій.

— Там була бійня! — гаркнув Бурр. — Чим ви це поясните? Хіба ви не одержали наказів від короля? Зібрати всіх вояків, яких тільки можна, зайняти оборонні позиції, чекати на підкріплення? І за жодних обставин не ризикувати, б'ючись із Бетодом!

— Накази від короля? — Лорд-губернатор скривив вуста. — Тобто накази Закритої Ради? Я їх одержав. Прочитав. Обміркував.

— А далі?

— Порвав.

Вест почув, як лорд-маршал важко задихав через ніс.

— Ви їх... порвали?

— Я та моя родина сто років керували Енглією. Коли ми прибули сюди, тут не було нічого, — говорячи, Мід гордо підняв підборіддя й випнув груди. — Ми приборкали дичавину. Ми вирубали ліси, проклали дороги та збудували ферми, шахти й міста, що збагатили весь Союз!

Очі старого значно пояснішали. Тепер він здавався вищим, сміливішим, сильнішим.

— Люди цього краю спершу шукають захисту в мене, а вже тоді дивляться за море! Невже я мав дозволити цим північанам, цим варварам, цим звірам безкарно чинити набіги на мої землі? Нищити

величну роботу моїх прабатьків? Грабувати, палити, гвалтувати й убивати скільки завгодно? Сидіти за своїми стінами, поки вони пускають під меч Енглію? Ні, маршале Бурр! Тільки не я! Я зібрав усіх бійців, дав їм зброю й послав їх на герць із дикунами, а очолили їх троє моїх синів. Що ще я мав зробити?

— Дотримати своїх сраних наказів! — заволав Бурр на весь голос. Вест вражено сахнувся; у нього в вухах і досі відлунював оглушливий крик.

Мід сіпнувся, витріщився з роззявленим ротом, а тоді в нього затремтіли вуста. Старому навернулися на очі сльози, а його тіло знов обм'якло.

— Я втратив синів, — прошепотів він, опустивши погляд на холодну підлогу. — Я втратив синів.

— Мені шкода ваших синів, та й усіх інших, чиї життя були марно загублені, але не шкода вас. Ви самі накликали це на себе.

Бурр скривився, а тоді ковтнув і потер живіт. Поволі підійшов до вікна й визирнув на холодне сіре місто.

— Ви згайнували всі свої сили, а я тепер мушу прорідити власні, щоб поставити гарнізони у ваших містах і фортецях. Тих, хто пережив Чорний Колодязь, а також інших озброєних людей, здатних битися, переводьте під моє командування. Нам знадобляться всі люди до останнього.

— А я? — промимрив Мід. — Оті пси з Закритої Ради, мабуть, завивають, вимагаючи моєї крові?

— Хай завивають. Ви потрібні мені тут. На південь ідуть біженці, що тікають від Бетода чи від страху перед ним. Ви останнім часом дивились у вікно? В Остенгормі їх повно. Вони тисячами юрмляться довкола стін, і це — лише початок. Ви подбаєте про їхнє благополуччя та їхню евакуацію до Міддерланду. Ваші люди тридцять років шукали у вас захисту. Ви їм ще потрібні.

Бурр знову повернувся обличчям до кімнати.

— Надайте майорові Весту список підрозділів, які ще лишаються боездатними. Що ж до біженців, то вони потребують їжі, одягу й даху над головою. Приготування до їхньої евакуації повинні розпочатися негайно.

— Негайно, — прошепотів Мід. — Звісно, негайно.

Бурр швидко позирнув на Веста з-під густих брів, глибоко вдихнув, а тоді попрямував до дверей. Вест на виході озирнувся. Лорд-губернатор Англії так і сидів, зігнувшись у своєму кріслі у своїй порожній крижаній приймальні й поклавши голову на руки.

— Це Англія, — промовив Вест, показуючи на велику мапу, і повернувся обличчям до присутніх. Мало хто з офіцерів демонстрував хоч якийсь інтерес до того, що він мав сказати. Воно й не дивно, та все одно неприємно.

З правого боку довгого стола прямо й нерухомо сидів у своєму кріслі генерал Крой. Він був високий, худорлявий, міцний, мав незугарний череп, увінчаний коротким сивим волоссям, і просту та бездоганно чисту чорну форму. Офіцери з його величезного штабу були так само підстрижені, поголені, начищені й похмурі, як гурт жалібників. Навпроти, ліворуч, спочивав генерал Полдер, кругловидий, рум'яний, з величезними розкішними вусами. Високий комір, жорсткий від золотої нитки, доходив йому майже до великих рожевих вух. Люди з його почту сиділи на стільцях, як у сідлах; їхні яро-червоні однострої були щедро оздоблені позументом, верхні гудзики вони безтурботно порозстібали, а плями від дорожньої багнюки носили як медалі.

На Кроєвому боці зали найголовнішим у війні вважалася чистота, самозречення та строге дотримання правил. На Полдеровому вона була питанням яскравості та ретельно вкладеного волосся. Кожна з цих груп дивилася на іншу з-за столу з зарозумілим презирством, так, наче лише вона володіла секретами доброї військової служби, а інша компанія, хоч як старатиметься, вічно буде тільки заважати.

На думку Веста, добряче заважали обидві ці компанії, але жодна з них і близько не була таким головним боєм, як третій гурт, що зібрався довкола віддаленого кінця столу. Його ватажком був не хто інший, як спадкоємець престолу, сам кронпринц Ладісла. Вбраний він був у щось більше схоже на пурпуровий халат із еполетами, ніж на однострій. Домашній одяг у військовому стилі. На самих його манжетах мережива вистачило б на добру скатертину, а в людей із його штабу шати були ненабагато скромніші. Довкола принца розвалилася на стільцях низка найбагатших, найгарніших, найелегантніших і

найнікчемніших молодиків усього Союзу. Якби мірилом людини був її капелюх, вони б і справді були видатними людьми.

Вест ізнову повернувся до мапи, відчуваючи неприємну сухість у горлі. Він знав, що має сказати, — треба було тільки сказати це якомога чіткіше й сісти. Байдуже, що за ним сидять чи не найвищі чини в армії. Вже не кажучи про спадкоємця престолу. Вест знав, що ці люди його зневажають. Ненавидять за високе становище та низьке походження. За те, що він заслужив своє місце.

— Це Англія, — повторив Вест, як він сподівався, спокійно й поважно. — Річка Кумнур, — тут він провів кінцем указки по звивистій блакитній лінії річки, — ділить цю провінцію на дві частини. Південна частина значно менша, але в ній зосереджена переважна більшість населення та майже всі значущі міста, серед яких і столиця, Остенгорм. Дороги тут помірно добрі, а місцевість відносно відкрита. Наскільки ми знаємо, за річку північани ще не заходили.

Вест почув, як позаду нього хтось голосно позіхнув, так, що було чітко чути навіть із протилежного кінця столу. Відчувши раптовий напад люті, він швидко розвернувся. Принаймні сам принц Ладісла начебто слухав уважно. Завинив один офіцер його штабу, молодий лорд Смунд, який мав бездоганний родовід і величезний статок, але, маючи трохи більше двадцяти років, відзначався здібностями добре розвиненого десятирічного хлопчика. Він розслаблено сидів на стільці та вдивлявся в порожнечу з провокаційно роззявленим ротом.

Вестові стало терпцю хіба на те, щоб не підскочити до нього й не побити указкою.

— Вам зі мною нудно? — процідив він.

Смунд, очевидно, навіть здивувався, що до нього прискіпалися. Він глянув праворуч, а тоді ліворуч, неначе Вест міг звертатися до когось із його сусідів.

— Що, мені? Ні, ні, майоре Вест, аж ніяк. Нудно? Ні! Річка Кумнур ділить провінцію надвоє і так далі. Захопливі відомості! Захопливі! Щиро прошу вибачення, справді. Просто пізно ліг спати вчора, розумієте?

Вест у цьому не сумнівався. Пізно ліг спати, а до того пив і вихвалявся разом із рештою принцових посіпак, і все заради того, щоб він, Вест, міг украсти в усіх час сьогодні вранці. Може, люди Кроя й

були педантами, а люди Полдера — нахабами, але вони принаймні були вояками. Люди з принцового штабу, як розумів Вест, узагалі не мали жодних навичок — звісно, крім уміння його дратувати. У цьому всі вони були майстрами. Знову повернувшись до мапи, він мало не скреготів зубами від злості.

— Інша справа — північна частина провінції, — загарчав він. — Негостинний обшир, укритий густими лісами, бездоріжними болотами та посіченими пагорбами й малозаселений. Там є шахти, лісозаготівлі, села, а також декілька каторжних колоній під керівництвом Інквізиції, але вони сильно розпорошені. Є всього дві дороги, хоч трохи придатні для великих скупчень людей чи припасів, особливо зважаючи на те, що скоро настане зима.

Він провів указкою по двох пунктирних лініях, що проходили крізь ліси з півночі на південь.

— Західна дорога розташована неподалік від гір і зв'язує між собою шахтарські поселення. Східна йде більш-менш уздовж узбережжя. Сходяться вони там, де стоїть фортеця Дунбрек на Вайтфлоу, північному кордоні Енглії. Судячи з того, що ми знаємо, ця фортеця вже в руках ворога.

Вест відвернувся від мапи й сів, намагаючись дихати повільно й розмірено, задушити в собі гнів і позбутися головного болю, що вже починав пульсувати в нього за очима.

— Дякую, майоре Вест, — сказав Бурр, підвівшись на ноги, щоби звернутися до присутніх. Кімната зашурхотіла й заворушилася, нарешті почавши прокидатися. Лорд-маршал трохи походив перед мапою, збираючись із думками. Тоді потицяв у неї власною указкою, виділяючи точку далеко на північ від річки Кумнур.

— Село Чорний Колодязь. Нічим не примітне поселення миль за десять від прибережної дороги. Звичайна купка хатинок, нині повністю знелюдніла. Воно навіть на мапі не позначене. Місце, не гідне чиєїсь уваги. За винятком того, звичайно, що саме там північани нещодавно вирізали наші війська...

— Клятї енглійські дурні, — пробурчав хтось.

— Їм треба було зачекати на нас, — сказав Полдер із самовдоволеним усміхом.

— Справді, треба було, — різко промовив Бурр. — Але вони були впевнені в собі, і чому б мало бути інакше? Кілька тисяч людей, добре споряджених, із кавалерією. Серед них було багато професійних вояків. Може, й не таких, як у Королівських полках, але все-таки підготовлених і рішучих. Здавалося б, більш ніж достойні противники для цих дикунів.

— Утім, вони добре билися, — втрутився принц Ладісла, — хіба ні, маршале Бурр?

Бурр гнівно подивився на інший кінець столу.

— Добре б'ється той, хто перемагає, ваша високосте. Їх вирізали. Врятувалися лише ті, хто мав добрих коней і кому дуже поталанило. На додачу до прикрої марної втрати особового складу це ще й втрата спорядження та запасів. І в чималих кількостях, які тепер дісталися нашому ворогові. А найсерйознішим наслідком поразки, можливо, є паніка серед населення. Дороги, від яких залежатиме наша армія, забиті біженцями, упевненими, що Бетод може будь-якої миті напасти на їхні ферми, їхні села, їхні оселі. Звісно, це справжня катастрофа. Можливо, найстрашніша для Союзу за останній час. Але з катастроф можна діставати уроки.

Лорд-маршал твердо поклав великі долоні на стіл і нахилився вперед.

— Цей Бетод обережний, розумний і безжальний. Він добре забезпечений кіньми, піхотою та лучниками й досить добре організований, щоб використовувати їх разом. У нього є відмінні розвідники, а його сили вкрай мобільні, ймовірно, мобільніші за наші, особливо на складній місцевості, такій, як та, яку ми побачимо в північній частині провінції. Він поставив пастку на енглійців, і вони в неї втрапили. Ми не повинні це повторити.

Генерал Крой пирхнув, безрадісно засміявшись.

— То нам слід боятися цих варварів, лорд-маршале? Ви б радили саме це?

— Як там писав Столікус, генерале Крой? «Ніколи не бійся ворога, але завжди поважай його». Гадаю, якби я дав якусь пораду, вона була б саме такою, — Бурр насупився, дивлячись на інший кінець столу. — Але я не даю порад. Я віддаю накази.

Діставши зауваження, Крой невдоволено сіпнувся, але принаймні стулив пельку. Поки що. Вест знав, що він довго не мовчатиме. Він

ніколи не мовчав довго.

— Ми мусимо бути обережними, — продовжив Бурр, тепер уже звертаючись до всієї кімнати, — але в нас ще є фора. У нас є дванадцять Королівських полків, щонайменше стільки ж рекрутів від шляхти й трохи енгліїців, які врятувалися від різанини при Чорному Колодязі. Судячи з одержаних нами донесень, ми перевершуємо ворога чисельністю щонайменше вп'ятеро. Переважаємо його спорядженням, у тактиці, в організації. Північани, схоже, знають про це. Попри свої успіхи, вони лишаються на північному березі річки Кумнур, задовольняючись добуванням харчів і нечастими набігами. Їм, схоже, не надто хочеться перетинати річку й ризикувати у відкритому бою з нами.

— Їх, цих брудних боягузів, важко за це засудити, — гикнув Полдер під схвальне бурмотіння власного штабу. — Тепер вони, може, узагалі шкодують, що перетнули кордон!

— Може, й так, — стиха погодився Бурр. — Хай там як, вони не йдуть до нас, тож ми мусимо перетнути річку й вистежити їх. Отже, основна частина нашої армії розділиться надвоє; лівим крилом командуватиме генерал Крой, а правим — генерал Полдер.

Двоє генералів украй ворожо презирнулися через стіл.

— Ми рушимо східною дорогою зі своїх таборів тут, в Остенгормі, й розосередимося за річкою Кумнур, сподіваючись виявити армію Бетода та примусити його до вирішального бою.

— Я, звісно, глибоко вас шаную, — втрутився генерал Крой тоном, який натякав на протилежне, — та чи не краще було б послати одну половину армії на західну дорогу?

— На заході мало що є, крім заліза, єдиного ресурсу, яким північани вже добре забезпечені. На прибережній дорозі здобич багатша, а ще вона ближча до їхніх шляхів постачання та відступу. До того ж я не хочу, щоб наші сили були надто розосереджені. Ми ще оцінюємо потугу Бетода. Якщо ми зможемо примусити його до бою, то я хочу за можливості швидко зосередити наші сили й розбити його.

— Але ж лорд-маршале! — вигукнув Крой так, ніби звернувся до свого батька чи матері, що, на жаль, і досі керує власними справами попри маразм. — Західну дорогу не слід лишати безборонною, чи не так?

— Я саме до цього підходив, — пробурчав Бурр і знову повернувся до мапи. — Третій підрозділ під командуванням кронпринца Ладісла окопається за Кумнуром і стане на сторожі на західній дорозі. Його роботою буде подбати про те, щоб північани не обійшли нас і не вийшли в наш тил. Вони триматимуться там, на південь від річки, тим часом як основний наш контингент розділиться навпіл і прожене ворога.

— Звичайно, мій лорд-маршале.

Крой відкинувся на стільці, оглушливо зітхнувши, неначе він не очікував нічого кращого, та все одно мусив спробувати заради всіх, тим часом як офіцери його штабу зацокали язиками, засуджуючи цей план.

— Що ж, як на мене, план чудовий, — тепло заявив Полдер і всміхнувся через стіл Кроєві. — Я обома руками за, лорд-маршале. Можете розпоряджатися мною як завгодно. Мої люди будуть готові виступити щонайбільше за десять днів.

Офіцери його штабу закивали й загули, виражаючи згоду.

— Краще за п'ять, — сказав Бурр.

Пухке обличчя Полдера роздратовано засіпалось, але він швидко опанував себе.

— Хай буде п'ять, лорд-маршале.

Але тепер уже настала Кроєва черга гнути кирпичу.

Тим часом кронпринц Ладісла, примружившись, розглядав мапу; його добре напудрене обличчя мало-помалу набувало спантеличеного виразу.

— Лорд-маршале Бурр, — поволі заговорив він, — мій підрозділ має пройти західною дорогою до річки, правильно?

— Саме так, ваша високосте.

— Але за річку ми заходити не маємо?

— Саме так, ваша високосте.

— Отже, наша роль має бути, — тут він примружено глянув на Бурра з ображеним обличчям, — суто оборонною?

— Саме так. Суто оборонною.

Ладісла насупився.

— Схоже, це завдання скромне.

Йолопи з його штабу завовтузилися на стільцях і забурчали, висловлюючи своє невдоволення завданням, що аж так не відповідало їхнім талантам.

— Скромне завдання? Перепрошую, ваша високосте, але це не так! Англія — край широкий і складний. Північани можуть оминати нас, а в такому разі всі наші надії будуть покладені на вас. Вашим завданням буде не дати ворогові перетнути річку та поставити під загрозу наші шляхи забезпечення або й гірше — піти на сам Остенгорм.

Бурр нахилився вперед, уп'явся у принца поглядом і владно помахав кулаком.

— Ви будете нашою скелею, ваша високосте, нашим стовпом, нашим фундаментом! Ви будете петлею, на якій висітимуть наші ворота, ворота, що зачиняться перед носом у цих загарбників, і виженете їх із Англії!

Вест був вражений. Принцове завдання і справді було скромне, але лорд-маршал міг би виставити благородною працею навіть чищення нужників.

— Чудово! — вигукнув Ладісла, і пір'їна на його капелюсі загойдалася вперед-назад. — Петлею, звісно! Шикарно!

— Тоді, панове, якщо запитань більше немає, у нас іще чимало роботи, — Бурр оглянув півколо понурих облич. Ніхто не заговорив. — Ви вільні.

Штаби Кроя й Полдера обмінялися крижаними поглядами, кваплячись до виходу з кімнати, щоби встигнути туди першими. Самі видатні генерали штовхались у дверях, більш ніж досить широких для них обох; жодному з них не хотілось зігнорувати іншого чи піти за ним. Випхавшись у коридор, вони розвернулися й наїжачилися.

— Генерале Крой, — пирхнув Полдер, зверхньо трусонувши головою.

— Генерале Полдер, — процідив Крой, розправивши свій бездоганний однострій.

А тоді вони розбрелись у протилежні боки.

Коли вийшли останні офіцери зі штабу принца Ладісла, голосно сперечаючись про те, в кого найдорожчий обладунок, Вест і собі підвівся, щоб піти. У нього була сотня завдань, за які треба було

взятись, а чекання нічого б йому не дало. Та не встиг він дістатися дверей, як заговорив лорд-маршал Бурр.

— То ось вона, наша армія, так, Весте? Присягаюся: часом я почуваюся батьком із виводком задерикуватих синів і без дружини, здатної допомогти. Полдер, Крой і Ладісла. — Він хитнув головою. — Мої троє командирів! Вони всі, здається, гадають, що мета всієї цієї справи — їхнє персональне звеличення. В усьому Союзі не знайдеться людей із вищою самооцінкою. Просто диво, що ми можемо вмістити їх в одній кімнаті. — Він раптом відригнув. — Кляте нетравлення!

Вест замислився, намагаючись знайти щось позитивне.

— Ну, хоч генерал Полдер видається слухняним, сер.

Бурр пирхнув.

— Так, видається, але я йому довіряю ще менше, ніж Кроєві, якщо таке можливо. Крой принаймні передбачуваний. Можна не сумніватися, що він дратуватиме мене й перечитиме на кожному кроці. На Полдера просто неможливо покластися. Він усміхається, лестить і слухається в найменших дрібницях, аж поки не помічає якоїсь вигоди для себе, а тоді кидається на мене з подвоєним завзяттям — ви самі це побачите. Задовольняти їх обох водночас неможливо.

Він примружився й ковтнув, потираючи собі живіт.

— Але, поки ми здатні рівною мірою засмучувати їх обох, у нас є шанс. Одне в цьому радує: вони ненавидять один одного навіть більше, ніж мене.

Бурр насупився ще сильніше.

— Вони обидва були ймовірнішими за мене кандидатами на цю посаду. Генерал Полдер — він, знаєте, давній друг архілектора. Крой — родич Верховного судді Маровії. Коли стала вільною посада лорд-маршала, Закрита Рада не могла вирішити, кого з них обрати. Кінець кінцем вона зупинилася на мені як на нещасливому компромісі. Йолоп із провінції, розумієте, Весте? Ось хто я для них. Ефективний йолоп, далебі, але все одно йолоп. Насмілюся сказати, що, якщо завтра помре Полдер чи Крой, мене наступного ж дня замінить той, хто залишиться. Важко уявити абсурднішу ситуацію для лорд-маршала — звісно, якщо не брати до уваги кронпринца.

Вест мало не скривився. Як обернути цей кошмар на щось позитивне?

— Принц Ладісла... завзятий? — спробував він.

— І де б я був без вашого оптимізму? — безрадісно реготнув Бурр. — Завзятий? Та він живе у мрії! Йому все життя потурали, його все життя голубили й геть розпестили! Цей хлопчисько та реальний світ геть чужі один одному!

— Йому обов'язково потрібен окремий підрозділ, сер?

Лорд-маршал потер очі товстими пальцями.

— На жаль, так. Закрита Рада висловилася з цього питання вкрай недвозначно. Її турбує те, що король нездужає, а його спадкоємця широкий загал вважає цілковитим дурнем і нікчемою. Вона сподівається, що тут ми здобудемо якусь велику перемогу і вона тоді зможе приписати всі заслуги принцові. Опісля його повернуть до Адуа в сяйві бойової слави, готового стати таким королем, якого обожнюватимуть селяни.

Зупинившись на мить, Бурр опустив погляд на підлогу.

— Я зробив усе, що міг, аби вберегти Ладіслу від біди. Відіслав його туди, де, на мою думку, немає північан, а якщо хоч трохи пощастить, то не буде ніколи. Але війна — справа аж ніяк не передбачувана. Ладіслі, можливо, справді доведеться битися. Тому мені потрібно, щоби хтось його глядів. Хтось із досвідом бойових дій. Хтось настільки відважний і працьовитий, наскільки його пародії на штабних офіцерів зманіжені й лінівні. Хтось здатний уберегти принца від біди.

Він поглянув угору з-під важких брів.

Вест із жахом відчув, як у нього всередині все обривається.

— Я?

— На жаль, так. Немає жодної людини, яку я сильніше хотів би лишити при собі, але принц особисто попросив вас.

— Мене, сер? Але ж який із мене придворний? Я навіть не шляхтич!

Бурр пирхнув.

— Ладісла, мабуть, єдина в цій армії людина, крім мене, якій байдуже, чий ви син. Він — спадкоємець престолу! Ми всі однаково нижчі за нього — що шляхтичі, що жебраки.

— Але чому я?

— Тому що ви — боєць. Перший у проломі під час облоги Ульріока і все таке. Ви бачили бойові дії, удосталь бойових дій. Ви прославилися як боєць, Весте, а принц хоче того ж для себе. Ось чому. — Бурр

витагнув із куртки листа й передав йому. — Можливо, це підсолодить вам цю пігулку.

Вест зламав печатку, розгорнув товстий папір і проглянув нечисленні рядки, написані охайним почерком. Закінчивши, він прочитав листа знову, просто для певності, і підвів очі.

— Це підвищення.

— Я знаю, що це. Я сам про це домовився. Може, ще з однією зірочкою на кітелі вас сприйматимуть трохи серйозніше, а може, й ні. Хай там як, ви на це заслужили.

— Дякую, сер, — отетеріло промовив Вест.

— За що? За найгіршу роботу в армії? — Бурр розсміявся й побатьківськи плеснув його по плечу. — Вас бракуватиме, і це — факт. Я поїду оглянути перший полк. Завжди вважав, що командира має бути видно. Не хочете поїхати зі мною, полковнику?

Коли вони виїхали з міських воріт, уже почав падати сніг. Білі сніжинки летіли на вітрі й танули, ледве торкаючись дороги, дерев, шкури Вестового коня та обладунків вартових, які йшли за ними.

— Сніг, — пробурчав через плече Бурр. — Уже сніг. Хіба для нього зараз не ранувато?

— Дуже рано, сер, але зараз достатньо холодно. — Вест прибрав одну руку з повіддя, щоб міцніше затягнути комір плаща на шиї. — Холодніше, ніж зазвичай наприкінці осені.

— Присягаюся, на північ від Кумнуру, хай йому біс, буде ще холодніше.

— Так, сер, і потепління тепер уже не буде.

— Зима може вийти суворою, еге ж, полковнику?

— Цілком імовірно, сер.

Полковник? Полковник Вест? Ці слова й досі дивно звучали вкупі навіть у його думках. Ніхто б і помислити не міг, що якийсь син простолюдина так високо підніметься. Передусім він сам.

— Тривала, сувора зима, — замислився Бурр. — Нам треба швидко спіймати Бетода. Спіймати його та швидко прикінчити, поки ми всі не замерзли. — Він насуплено глянув на дерева, які вони минали, насуплено глянув на сніжинки, що кружляли довкола них, насуплено

глянув на Веста. — Погані дороги, погана місцевість, погана погода. Не найкраще становище, еге ж, полковнику?

— Ні, сер, не найкраще, — безрадісно погодився Вест, але його зараз турбувало лише власне становище.

— Та ну, могло б бути й гірше. Ви окопаєтеся на південь від річки, у теплі, у добрі. Мабуть, і волосини від північанина за всю зиму не побачите. А ще я чув, що принц і його штаб незле харчуються. Це, хай йому грець, краще, ніж дибуюти по снігу в товаристві Полдера і Кроя.

— Звичайно, сер.

Але Вест був не зовсім у цьому впевнений.

Бурр озирнувся через плече на вартових, які клусом їхали за ними на поважній відстані.

— Знаєте, замолоду, коли мене ще не удостоїли сумнівної честі командувати армією короля, я обожнював їздити верхи. Я їздив учвал по багато миль поспіль. Так я почувався... живим. Нині на це, здається, немає часу. Народи, документи, сидіння за столами — ось і все, чим я займаюся. Часом же просто хочеться поїздити верхи, еге ж, Весте?

— Звичайно, сер, але як...

— Но!

Лорд-маршал енергійно пришпорив коня, і той помчав стежкою, здіймаючи копитами багнюку. Вест якусь мить дивився йому вслід із роззявленим ротом.

— Трясця, — прошепотів він.

Швидше за все, цей упертий старий дурень не втримається в сідлі та зламає свою товсту шию. Що тоді з ними буде? Принцові Ладіслі доведеться перебрати командування на себе. Вест здригнувся від думки про це, а тоді теж різко перевів коня у чвал. А який у нього був вибір?

Обабіч миготіли дерева, дорога під ним струменіла. Його вуха наповнилися стукотом копит і дзеленчанням зброї. Вітер стрімко влітав йому в рота й щипав очі. На нього прямо сипалися сніжинки. Вест швидко озирнувся через плече. Вартові позачіплялись один за одного, їхні коні штовхалися між собою, і вони залишилися далеко позаду.

Найкраще для нього тепер було не відставати й водночас триматись у сідлі. Востаннє він так стрімко їхав верхи багато років тому, коли тупав по сухій рівнині, а за ним по п'ятах мчав клин гуркської кавалерії. Тоді він навряд чи боявся сильніше. Його руки до болю стискали повіддя, а серце гупало від страху та захвату. Він зрозумів, що всміхається. Бурр мав рацію. Від цього він і справді відчув себе живим.

Лорд-маршал уже сповільнився, і Вест, порівнявшись із ним, теж притримав коня. Тепер він сміявся і чув, як поряд регоче Бурр. Він уже багато місяців так не сміявся. А може, й років — він не пам'ятав, коли це було востаннє. Тоді він помітив дещо краєчком ока.

Відчув неприємний поштовх, давучий біль у грудях. Його голова різко смикнулася вперед, у нього з рук вирвали повіддя, і все перевернулося догори дригом. Його кінь зник. Він котився по землі й не міг зупинитися.

Він спробував підвестись, і світ захитався. Дерева й біле небо, кінські ноги в русі, розлітається багно. Він заточився і, полетівши на дорогу, набрав повен рот грязюки. Хтось допоміг йому підвестися, грубо смикнув за плащ і потягнув у ліси.

— Ні! — охнув він, ледве дихаючи через біль у грудях. Іти туди не було жодної причини.

Чорна риска між деревами. Він непевним кроком пішов уперед, зігнувся навпіл, заточився, наступивши на поли власного плаща, і полетів у підлісок. Мотузка через дорогу, туго натягнута перед ними. Хтось чи то тягнув, чи то ніс його. У нього крутилося в голові, а відчуття напрямку повністю зникло. Пастка. Вест спробував намацати шпагу. За мить до нього дійшло, що його піхви порожні.

Північани. Вест відчув укол страху в живіт. Його, і Бурра теж, упіймали північани. Найманці, підіслані Бетодом, щоб їх убити. Десь за деревами щось промайнуло. Вест сяк-так спробував зрозуміти, що відбувається. Вартові їдуть за ними дорогою. Якби він тільки міг якось подати їм сигнал...

— Сюди... — крякнув він жалюгідно хрипким голосом, і тут якась брудна рука затиснула йому рота й потягнула його вниз, у мокрий підлісок. Він пручався, як міг, але сил у нього не було. Він бачив, як серед дерев щонайбільше за десяток кроків від нього мчать вартові, але не міг нічого вдіяти.

Він щосили вкусив ту руку, але вона тільки посилила хватку, стиснувши йому щелепу та роздушивши губи. Він відчув смак крові. Може, власної, а може, з руки. Звуки вартових стихли в лісі та зникли, а за ними надійшов страх. Рука відпустила його, штовхнула на прощання, і він перекинувся на спину.

Перед очима в нього плавно з'явилося чиєсь обличчя. Суворе, худорляве, звіряче, увінчане коротко й неохайно підстриженим чорним волоссям, із зубами, оголеними у звіриному вискалі, з холодними тупими очима, наповненими люттю. Обличчя повернулось і сплюнуло на землю. З другого його боку не було вуха — тільки чималий рожевий шрам і дірка.

Вест іще ніколи в житті не бачив людину з таким лихим виглядом. Цей чолов'яга загалом був схожий на уособлення жорстокості. Він здавався досить сильним, щоб розірвати Веста навпіл, і більш ніж готовим це зробити. Із рани на його руці текла кров. Із рани, залишеної Вестовими зубами. Вона крапала з кінчиків його пальців на лісовий ґрунт. У другій руці, стиснутій у кулак, він тримав шмат гладенького дерева. Вест провів по ньому очима і вжахнувся. На його кінці було важке вигнуте лезо, начищене до блиску. Сокира.

Отже, це північанин. Не з тих, які качалися п'яні в канавах Адуа. Не з тих, які приходили на ферму до його батька випрошувати роботу. Із інакших. Із тих, оповідками про яких його лякала в дитинстві мати. Людина, чиєю роботою, розвагою та призначенням було вбивати. Вест перевів погляд із цього суворого леза на його суворі очі й назад, отетерівши від жаху. Йому кінець. Він загине тут, у холодному лісі, валяючись у багнюці, як пес.

Вест піднявся, спершись на одну руку: ним оволоділо раптове прагнення тікати. Він озирнувся через плече, але шляхів для втечі там не було. До них серед дерев ішов якийсь чоловік. Здоровань із густою бородою та шпагою на плечі, який ніс на руках дитину. Вест закліпав, намагаючись якось оцінити масштаби. Це була найбільша людина, яку він коли-небудь бачив, а дитиною був лорд-маршал Бурр. Велетень кинув свій тягар на землю, як в'язанку хмизу. Бурр поглянув на нього знизу вгору й відригнув.

Вест заскреготів зубами. Що цей старий дурень собі думав, коли отак від'їхав? Своїм сраним «часом просто хочеться поїздити верхи» він

убив їх обох. Так почувашся живим? Та ніхто з них не переживе наступної години.

Він мусить битися. Зараз, можливо, йому випав останній шанс. Навіть якщо битися нічим. Краще померти так, аніж стоячи на колінах у багнюці. Він спробував видобути з себе гнів. Коли той був непотрібен, йому не було кінця-краю. Тепер на його місці не було нічого. Тільки відчайдушна безпорадність, яка обтяжувала йому руки й ноги.

Оце так герой. Оце так боєць. Йому вистачало снаги хіба на те, щоб не обісцятися. Він міг без проблем ударити жінку. Мало не до смерті задушити сестру. Згадуючи про це, він досі починав задихатися від сорому й відрази, навіть тепер, коли йому в обличчя дивилася власна смерть. Він же думав, що виправить усе згодом. От тільки «згодом» уже не стало. Ось воно, все, що лишилося. Він відчув у очах сльози.

— Пробач, — пробурмотів він собі під носа. — Пробач мені.

Він заплющив очі та став чекати кінця.

— Не треба вибачень, друже, — його, гадаю, кусали й сильніше.

Із лісу виник ще один північанин, який сів навпочіпки поруч із Вестом. Його худорляве лице обрамляли прямі темні патли. Очі жваві, темні. Розумні очі. Він лиховісно й аж ніяк не підбадьорливо всміхнувся. Два ряди твердих жовтих гострих зубів.

— Сядь, — промовив він із таким сильним акцентом, що Вест ледве його зрозумів. — Краще сядь і не ворущись.

Над ним і Бурром стояв ще один чоловік. Величезний, широкогрудий, із зап'ястками завтовшки з Вестові щиколотки. У його бороді та сплутаному волоссі була сивина. Ватажок, судячи з того, як розступилися перед ним інші. Він опустил погляд на Веста, повільно й задумливо, як часом дивляться на мураху, вирішуючи, чи не розчавити її чоботом.

— Як гадаєш, котрий із них — Бурр? — прогуркотів він північною мовою.

— Я — Бурр, — заявив Вест. Він мусив захистити лорд-маршала. Мусив. Він, не думаючи, незграбно підвівся, але в нього ще паморочилася голова після падіння, і, щоб не впасти, довелося схопитися за якусь гілку. — Я — Бурр.

Старий воїн повільно й упевнено зміряв його поглядом.

— Ти?

Він вибухнув сміхом, глибоким і загрозовим, як буря на віддалі.

— Мені це до вподоби! Це добре!

Він повернувся до явного лиходія.

— Бачиш? Ти ж наче казав, що їм, цим південцям, не вистачає сміливості?

— Я казав, що їм бракує мізків. — Одновухий згори вниз поглянув на Веста, як голодний кіт на пташку. — І спростування я поки що не бачив.

— Здається, це оцей.

Ватажок дивився на Бурра.

— Це ти Бурр? — запитав він спільною мовою.

Лорд-маршал подивився на Веста, тоді підвів погляд на височезних північан, а тоді поволі зіп'явся на ноги. Випрямився та обтрусив форму, як людина, що готується померти з гідністю.

— Я — Бурр, і я вас не потішу. Якщо ви збираєтеся нас убити, то зробіть це зараз.

Вест залишався на місці. Тепер витратити сили на гідність видавалося недоречним. Він уже мало не відчував, як сокира вгризається йому в голову.

Але північанин із сивиною в бороді тільки всміхнувся.

— Я розумію, як можна так помилитись, і вибачте, якщо ми подіяли вам на нерви, але ми прийшли не вбивати вас. Ми прийшли вам допомогти.

Вест силкувався зрозуміти, що він чує.

Тим самим був зайнятий Бурр.

— Допомогти нам?

— На Півночі вдосталь людей, які ненавидять Бетода. Удосталь тих, хто не стає на коліна з власної волі, а є й такі, що не стають на коліна взагалі. Це ми і є. У нас давно назривала чвара з тим покидьком, і ми воліємо за всяку ціну покласти їй край. Битися з ним самі ми не можемо, але ми чули, що ви б'єтесь з ним, і тому вирішили приєднатися до вас.

— Приєднатися до нас?

— Ми прийшли для цього здалеку, і, судячи з того, що ми бачили дорогою, наша поміч вам би придалася. Та коли ми сюди дісталися,

ваші люди не дуже захотіли нас приймати.

— Вони трохи грубіянили, — зауважив худорлявий, який сидів навпочіпки біля Веста.

— Так і є, Шукачу, так і є. Але ми не звикли відступати, коли нам трохи грубіянять. Тоді мені й спало на думку поговорити з вами, так би мовити, як отаман із отаманом.

Бурр поглянув на Веста.

— Вони хочуть битися разом з нами, — сказав він. Вест кліпнув, досі намагаючись звикнути до думки про те, що він може пережити цей день. Шукач уже простягнув йому шпагу руків'ям уперед і широко всміхнувся. За мить Вест усвідомив, що шпага належить йому самому.

— Дякую, — промимрив Вест, вовтузячись із руків'ям.

— Нема за що.

— Нас п'ятеро, — говорив тим часом ватажок, — і всі Імениті й бувалі. Ми билися проти Бетода й билися з ним по всій Півночі. Ми знаємо його звички, як мало хто інший. Можемо ходити в розвідку, можемо битися, можемо, як бачите, ставити пастки. Не відмовимося від жодної роботи, на яку варто тратити сили, а на нашу думку, того варте будь-яке завдання на шкоду Бетодові. Що скажете?

— Ну... гм, — пробелькотів Бурр, потираючи підборіддя великим пальцем. — Ви, безперечно, люди надзвичайно... — тут він по черзі оглянув їхні суворі брудні, пошрамовані обличчя, — ...корисні. Як я можу опиратися такій люб'язній пропозиції?

— Тоді мені краще всіх представити. Оце-от Шукач.

— Тобто я, — прогарчав худорлявий і гострозубий, іще раз зблиснувши неприємною усмішкою. — Радий знайомству.

Він узяв Веста за руку і стиснув її так, що в того аж кісточки пальців хруснули.

Тридуба тицьнув великим пальцем убік, на лиходія з сокирою й без вуха.

— Оцей товариський хлопака — Чорний Доу. Я сказав би, що з часом він стає кращим, але це неправда.

Доу повернувся і знову сплюнув на землю.

— Здоровань — це Тул Дуру. Його називають Грозова Хмара. Ще є Хардінг Мовчун. Він десь серед дерев, притримує ваших коней осторонь дороги. Втім, ви не турбуйтеся: йому б не було чого сказати.

— А ви?

— Руд Тридуба. Ватажок цього маленького загону у зв'язку з тим, що наш попередній ватажок возз'єднався з землею.

— Возз'єднався з землею. Ясно. — Бурр глибоко вдихнув. — Ну, що ж... Можете доповісти про своє прибуття полковникові Весту. Не сумніваюся, що він зможе відшукати для вас їжу та житло, уже не кажучи про роботу.

— Я? — перепитав Вест, у якого в руці досі висіла шпага.

— Саме так. — Лорд-маршал ледь помітно всміхнувся кутиком рота. — Наші нові союзники мають чудово вписатися в почет принца Ладісли.

Вест не міг визначитися, сміятися йому чи плакати. Він же щойно подумав, що його становищу вже нікуди ускладнюватись, а тепер у нього п'ятеро дикунів на шії.

Тридубу цей результат, схоже, цілком задовольнив.

— Добре, — схвально кивнув він на знак згоди. — Отже, вирішено.

— Вирішено, — промовив Шукач, і його лиха усмішка стала ще ширшою.

Чолов'яга, що звався Чорним Доу, зміряв Веста довгим холодним поглядом і прогарчав:

— Йобаний Союз.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ